

11. Szegénység. Migráció.

- **Szegénység: 1) abszolút szegénység** = pénz- illetve eszközhiány: valaki a saját létfenntartásához szükséges eszközöket nem tudja megteremteni és létminimum alatt él. **2) relatív szegénység** = valakinek a keresete nem elég arra, hogy tovább fejlessze magát. Társadalmi és kulturális szegénységet jelent. Társadalom nagy többségéhez képest szegény. Kulturális szegénységben szenved pl.: egészségügyben dolgozók.
- **Adatok a szegénységről:** a szegénységben (kevesebb mint 2 \$ egy napra, azaz kevesebb mint 15 ezer Forint havonta) élő emberek száma a világon 2,7 milliárd (2001), a világ népességének kb. 40 %-a; a legkevésbé fejlett országokban a várható élettartam 49 év, a fejlett országokban 78 év; a világszerte 60 millió HIV-fertőzöttről 95 % a fejlődő országokban él; évente 1,4 millió gyermek hal meg tiszta víz és tisztálkodási lehetőség hiánya miatt: ez naponta majdnem 4000 gyereket jelent; az afrikai országok a fejlett országoktól kapott támogatások csaknem felét adósságtörlesztésre fordítják; a 22 fejlett OECD-állam átlagosan a nemzeti össztermék 0,24 %-át fordítja a szegény államok támogatására – a katonai kiadásai ennek a tízszeresét teszik ki (az EÁ mindkét területen a legrosszabb); Magyarországon a lakosság kb. egyharmada él szegénységben (a létminimum küszöbén és alatta: egy főre eső jövedelem 50-60 ezer Ft.), nagy a gyermekszegénység, a nyugdíjasok fele szegény.
- **Migráció (vándorlás): külső vándorlás** az országhatárokat átszelő, **belső vándorlás** az országhatáron belüli lakóhely-változtatást értjük. Megkülönböztetjük az önkéntes vagy kényszer-, az egyéni vagy csoportos, a legális vagy illegális, az állandó vagy ideiglenes migrációt. Azok a migránsok, akiket származási államukban (az emberi jogok szempontjából alaptalanul) fizikai üldöztetés fenyeget, **menekült státuszra** és ebből fakadóan befogadásra jogosultak egy másik államban.
- A **migráció** elsősorban a **szegénységre** és erőszakos konfliktusokra vezethető vissza, a migráció és a szegénység kérdése tehát szorosan összefügg. Azt mondhatjuk: a hozzánk érkező nincstelen bevándorlókkal közel kerül hozzánk a távoli országok, földrészek súlyos szegénysége, kilátástalansága. A szegénység azonban – még ha nagyon súlyos is – önmagában nem jogosít a menekült státusz elnyerésére.

- **Adatok a migrációról:** a nyugat-európai államokban a külföldiek aránya átlagosan 5 %, Németország a legkedveltebb célország, ahol 6,7 millió külföldi él, ez a lakosság 8 %-a; Észak-Afrikából a földközi tengeren életveszélyes hajóutazással évente 30-40 ezer ember érkezik Spanyolország partjaihoz, az utazás ára 600-900 Euro per fő, az így és gyakran okmányok nélkül érkezők 90 %-át visszatoloncolják Afrikába; még többet mond, hogy az EÁ majdnem teljes 300 milliót számláló lakossága bevándorolt, csak 1,5 %-ot tesz ki az indián őslakosság.
- Fontos a világban megfigyelhető folyamatok, összefüggések ismerete, az **empirikus információ:** a sok országban megfigyelhető és óriási tömegeket érintő szegénység (és az ebből fakadó migráció) szorosan összefügg a „nyugati“, fejlett államok gazdagságával, jólétével → a gazdasági szereplők, vállalatok már régóta állami határokon átlépve tevékenykednek (már az ókorban nemzetközi kereskedelem, az újkorban minden földrészre kiterjedő gyarmatosítás, kolonializmus: Észak-Amerikától kezdve Afrikán keresztül Ázsiáig) → napjainkban globális gazdasági rendszerről, egyetlen **világgazdaságról** beszélhetünk (lásd az EÁ-ból kiinduló gazdasági válság világméretű hatását!) → **kölcsönös gazdasági függőségek:** a lokális közösségek nem tudják kivonni magukat a globális rendszer hatásai alól → a nemzetközi gazdasági szervezetek (IMF: Nemzetközi Valutaalap, WTO: Világkereskedelmi szervezet, Világbank) és az ENSZ is (az ún. Biztonsági Tanács 5 állandó tagja vétójoggal rendelkezik) nagy mértékben a világban uralkodó gazdasági és politikai erőviszonyokat intézményesítik, konzerválják → **strukturális egyenlőtlenség**, a gazdagok érdekérvényesítése minden szinten, igazságosság helyett hatalmi politika → egyenlőtlen, **igazságtalan versenyfeltételek:** a kereskedelmi feltételeket, az áruk árait a gazdag államok szabják meg és mezőgazdasági ártámogatással kiszorítják a szegény termelőket, ill. éhbérért dolgoztatják a szegény államokban élő tömegeket: ugyanazért a munkáért sokkal kevesebb pénzt kap egy szegény államban élő ember mint egy gazdag államban élő (lásd: Kína, India, Afrika; a gazdagok által fogyasztott több száz tonna kakaót, kávé és teát szegény államokban termelik, de a termelők mégsem tudnak kitörni a szegénységből; az EU-ban egy tehén naponta 2,5 \$ állami támogatásban részesül) → szabad piac és szabad verseny helyett a **hatalmi kényszerek** határozzák meg a világgazdaságot; a privatizáció, liberalizáció és dereguláció folytán az egyes

nemzetállamok elvesztették védelmi eszközeiket, szuverenitásukat (a népfenséget, a nép önrendelkezési jogát): demokrácia helyett gazdasági diktatúráról beszélhetünk, amelyben **a tőke globális uralma** valósul meg és számtalan embert áldoznak fel a profit oltárán a tőke helytartói, stromanjai → embertelen, kizsákmányoló, önpusztító világgazdasági rendszerről van szó, amely egy szűk réteg luxusáért nagy tömegeket taszít szegénységbe (a föld népességének 12 %-a felelős a fogyasztás 60 %-áért, a népesség egyharmada pedig a fogyasztás 3 %-át tudhatja magáénak, adat: Worldwatch Institute 2004) → partikuláris érdekek helyett a **közjót** kellene érvényesíteni, a nyereség privatizálását és a terhek államosítását meg kellene szüntetni → vissza kellene állítani a népuralmat, hogy az emberek önmaguk dönthessenek saját közösségük ügyeiben + globális és érvényesíthető szabályozásra van szükség, hogy az **emberi méltóság** által megkövetelt keretek közé szorítsuk a gazdasági, politikai szereplők tevékenységét (globális jogrend: jogalkotás, végrehajtás, igazságszolgáltatás) → a cél: **esélyegyenlőség, egyenjogúság**: vannak emberi jogok (Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, 1948: pl. táplálkozáshoz, ruházkodáshoz, lakhatáshoz, orvosi ellátáshoz, képzéshez való jog), de nincsenek megfelelő emberi kötelességek, amelyek számonkérhetők volnának

- A szegénységgel, migrációval kapcsolatos **etika kérdések**: Milyen erkölcsi felelősségünk, kötelességünk van embertársainkkal szemben – családon, településen, országon belül és globálisan? Milyen határai vannak az erkölcsi felelősségünknek? Relevánsak-e erkölcsi szempontból a véletlenszerűen kialakult államhatárok? Felelősek vagyunk-e azért, amit a minket képviselő politikai, gazdasági vezetők a nevünkben tesznek? Hogyan oszlik meg a felelősség a különböző intézményekért és a világgazdaság rendszeréért? Milyen változtatásokat van szükség erkölcsi szempontból? Mit követel az igazságosság? Mit kellene tennünk egyénileg és társadalmilag?
- **igazságosság** = "Morális követelmények, amelyek az emberek jogaira és kötelességeire vonatkoznak és pártatlan szemszögből elfogadható módon egyeztetik össze a különböző érdekeket." → tehát nem társadalmi kompromisszumról van szó (a politika szabályai szerint), hanem egy határozott etikai álláspont érvényesüléséről; az igazságosság kérdése személyek között fennálló valamilyen viszony esetében merül fel, de ez lehet csupán közösségi viszony, hogy tudunk egymásról → a **társadalometika** területéhez tartozik

- Mit követel tőlünk az igazságosság illetve egy megalapozott etikai álláspont a szegénység jelenségével kapcsolatban? Alapvetően két etikai érvelésmód különböztethető meg: az univerzalizmus és a kommunitarizmus.
- **univerzalizmus** (általánosság elve): az erkölcsi normák általános érvényűek, az államhatároknak nincsen erkölcsi jelentőségük, a kultúrális és történelmi különbségek nem befolyásolják az emberek *általános* kötelességeit (ettől függetlenül minden egyes ember számára fennállhatnak egyéni, *specifikus* kötelességek, amelyek szerződés-kötésekből és egyéb vállalásokból fakadnak, pl. egy adott állampolgársággal járó kötelességek) → antropológiai tényekből, az ember alapvető szükségleteiből levezethetők az univerzális érvényű erkölcsi normák: jogok és kötelességek, amelyek minden emberre egyformán vonatkoznak; a különböző kultúrális értékek csak oly mértékig védendők, amíg nem ütköznek az univerzális erkölcsi normákkal → egységes erkölcsi normarendszer a különböző csoportokon, államokon *belül* és ezek *között*: az általános, alapvető kötelességek tehát nem tagadhatók meg a csoporthoz nem tartozó idegenektől sem, legyen szó migránsokról vagy távol élő szegényekről (az általános kötelességek megtagadása valakitől súlyos esetekben egyenlő az elmulasztott segítségnyújtással, BTK 172. § „Aki nem nyújt tőle elvárható segítséget sérült vagy olyan személynek, akinek az élete vagy testi épsége közvetlen veszélyben van, vétséget követ el...”.) → a térbeli távolság nem gyengíti az erkölcsi normák érvényességét → az alapvető emberi szükségletek kielégítéséhez szükséges javakat globálisan minden ember számára biztosítani kell (az érték- illetve érdekhierarchia értelmében, de ettől függetlenül egy adott csoport, állam magasabb szociális szolgáltatási szintet is fenntarthat saját költségén), hiszen föld nevű bolygónk alapvetően minden emberé és csak indokolt esetekben szabad eltérni a föld javainak egyenlő elosztásától, senki sem sajátíthat ki önkényesen javakat a többiek kárára, mindenkinek alapvetően joga van ott tartózkodni, ahol akar (a föld javainak elosztásával kapcsolatban felmerül a kérdés, hogy a teljes egyenlőséget akarjuk-e megcélozni vagy megelégszünk az alapvető szükségletek kielégítésével) → általános emberi jogok + esélyegyenlőség nemzetközi szinten is, igazságos nemzetközi intézményrendszer → ez a jelenlegi politikai hatalom és a gazdasági-pénzügyi források radikális újraelosztását jelentené a szegények javára (és természetesen a múltbeli igazságtalanságok, pl. gyarmatosítás korrekcióját, kompenzálását) →

kritika: túlzott individualizmus, a társadalom atomizálásának, személytelenség veszélye: háttérbe szorulhatnak az emberi kapcsolatok és a személyes specifikus kötelességek, amelyek pl. a családon belül fennállnak; háttérbe szorulhat az egyén önmagáért való felelőssége, a saját erőfeszítéseinek szükségessége; sérülhet az elv, miszerint a helyi problémákat lehetőleg helyben kell megoldani a helyiek elképzelései szerint (a szubszidiaritás elve); fenyegethet az uniformizmus, az egységesítés veszélye, amikor az erkölcsileg nem releváns kultúrális és individuális különbségeket is el akarják tüntetni; problémát okozhat továbbá az univerzális érvényű általános erkölcsi normák (jog, kötelességek) megállapítása, hiszen mindenki a saját kultúrális és világnézeti környezetének a hatása alatt áll és csak nehezen tud elvonatkoztatni ezektől a gondolkodását meghatározó hatásoktól, hogy valóban független és általános erkölcsi normákat állítson fel az egész emberiség számára (az univerzális érvényű általános erkölcsi normák felállítását ezért gyakran egy globális etikai diszkurzus keretén belül képzelik el, amelyben az önmagára is reflektáló ésszerűség, racionalitás érvényesül)

- **kommunitarizmus** (közösségelvűség): a különböző csoportokat, államokat teljes önrendelkezés, autonómia illet meg, az egyén számára az adott közösséghez való tartozása, a csoporttagsága, állampolgársága a legfontosabb érték, amely minden más érték fölött áll, hiszen az egyén az adott közösségtől kapja meg kultúráját, világnézetét, identitását → senki sem létezik független egyénként, hanem mindig csak valamilyen közösség tagjaként és mindenkinek jó a csoporthoz való tartozás → nincsen szükség univerzális egyéni jogokra, mert a közösség biztosítja a tagok jólétét; ami a külső szemlélő számára negatívumnak tűnhet (hogyan pl. a nők bizonyos országokban nem egyenjogúak a férfiakkal), az az érintett személyek számára nem negatívum, hanem a kultúra része és alapvetően pozitív; a csoport minden tagja alapvetően egyetért a csoporton belül érvényes szabályokkal, ha pedig nem, akkor közösen új szabályokat állítanak fel → kívülről senki sem szólhat bele egy adott közösség dolgaiba, mert minden közösség szuverén, azaz joga van az önrendelkezéshez és szabadon kiválaszthatja a számára megfelelő erkölcsi normarendszert, életmódot → az egyes csoportoknak nincs semmilyen kötelességük más csoportokkal vagy egyénekekkel szemben; minden csoport önmagáért felelős és úgy gazdálkodik a javaival, ahogy jónak látja; minden csoportnak viselnie kell a döntéseiből adódó következményeket (a szorgalmasan dolgozó csoport miatt segítsen a lustálkodó

vagy szórakozó csoporton?) → jogok és kötelességek csak egy bizonyos közösségen belül lehetnek érvényesek, ahol közös a kultúra és az értékrend, ahol működik a szolidaritás, idegenekkel szemben nem → kulturális, erkölcsi és jogi pluralizmus, lokalizáció: a lokalitás felértékelődése → **kritika**: egységes, homogén csoport, nemzet feltételezése, minden egyes tag a közösség szabályaival való egyetértésének feltételezése, pedig a csoportok tagjai, illetve államok polgárai kultúra és értékrend terén nagyon különbözőek lehetnek és soha sincsen teljes egyetértés közöttük, a társadalom nem egy nagy család vagy egy baráti klub; kollektívizmus és az egyén kiszolgáltatottsága, ezért szükség van egyéni jogokra és kötelességekre, hogy megvédjük az egyes tagokat, polgárokat a többség lehetséges terrorjától vagy egy szűk elit diktatúrájától; nehezen indokolható aszimmetria a csoporton, államon belül és az ezek határain túl érvényes erkölcsi normák között; az államhatárok tetszőlegesek, véletlenszerűek és ezért nem bírhatnak erkölcsi relevanciával; miért volna helyes az, amit egy adott csoportban elfogadnak vagy az uralkodók elfogadtatnak? a pusztán tényeknek nincsen normatív erejük: mindaz, ami van, még nem biztos, hogy jó; minden koncepció és minden kritika univerzális szempontokra hivatkozik: a kommunitarizmus is univerzalizál, de a csoporthoz való tartozást tartja egyedül általánosíthatónak, ezért egyoldalú és redukcionista elmélet, az embert egy tulajdonságára, dimenziójára szűkíti; ezen túl nem veszi tudomásul a globalizáció és a határokon átívelő kapcsolatok, függőségek tényét (pl. gyarmat és gyarmatosító állam); a csoportok közötti kapcsolatok igazságos szabályozásához univerzális normákra van szükség; minden kis csoport autonómiát követelhetne

- a helyes koncepció: **formális alapelv**: pártatlanság (általánosság + alapvető egyenlőség) + **tartalmi alapelv**: értékhierarchia (antropológiai megalapozással)
- kérdés: nem kíván-e túl nagy erőfeszítést, erkölcsi hősiességet az embertől a szegények világszerte történő megsegítése? → „ultra posse nemo obligatur“ (lat.) = „a lehetségesen túl senki sem kötelezhető“ – de amit megtehet az ember, azt meg kell tennie és a mulasztás éppolyan erkölcsi súllyal bír mint a tett → cselekvéstan: a cselekedet önkéntességét vagy információ hiánya vagy az akarat (erőszakos) korlátozása szüntetheti, de szegénységgel kapcsolatban egyik eset sem áll fenn: tudunk a szegényekről és tudunk rajtuk segíteni → egyéni lehetőségeink szerint a lehető legtöbbet meg kell tennünk a súlyos szegénységben élőkért: **egyéni tettek + a gazdasági rendszer megváltoztatása**